

המדרשה למוסיקה
מכללת לוינסקי
לחינוך

בשיתוף עם

התזמורת
הפילהרמונית
הישראלית

תכנית מפתח - תכנית לחינוך מוסיקלי ולקשר עם הקהילה

מפגשים עם "מוסיקה חיה"

קונצרט התזמורת הפילהרמונית הישראלית

צלילים על בעלי הזנב והכנף

קמיל סן-סנס – קרנבל החיות
יחזקאל בראון – דירה להשכיר

ינואר 2008

תשס"ח

מפגשים עם "מוסיקה חיה"; ינואר 2008

LV1 LEV01-000 1

139251-10

כתיבת תווים
איתמר ארגוב

צוות המדרשה למוסיקה
איה גל
עודדה הררי

הבאה לדפוס
ד"ר דוצ'י ליכטנשטיין

מבית מדרש למוסיקה חיה
תל אביב - יפו

קרנבל החיות

מאת קמיל סן-סנס (9.10.1835-16.12.1921)

על המלחין

קאמיל סן-סנס נולד בפריז, ומיום מות אביו גדל בחיק אמו ודודתו; שתיקה גילו את כישוריו המוסיקליים והחלו ללמדו פסנתר החל מגיל שלוש. בהיותו בן עשר הופיע בקונצרטים בביצוע יצירותיהם של מוצרט ובטהובן.

קאמיל סן סנס הצטיין בלימודים הכלליים, ועד אחרית ימיו המשיך להתעניין בארכיאולוגיה, בפיסיקה, ספרות ואמנויות התיאטרון והציור.

בגיל שלוש- עשרה למד נגינה בעוגב בקונסרבטוריון של פריז, ובגיל שש- עשרה למד שם זמרה, ליווי והלחנה. הוא החל בכתיבת יצירות למגוון רחב של צורות והרכבים, וזכה בפרסים ובפטרונות של מלחינים גדולים כמו גונו, רוסיני וברליוז.

כשהתמנה לנגן עוגב של כנסיות ידועות, שמע ליסט את נגינתו ואת אילתוריו והכתיר אותו בתואר "גדול האורגניסטים של הדור". נוסף להלחנה ולהופעות כפסנתרן ומנצח ברחבי אירופה, עסק סן-סנס גם בהוראת המוסיקה. הוא היה נערץ על תלמידיו כמורה רב- השראה הפותח אופקים לאמנויות המודרניות, אדם צנוע, חביב ומלא הומור בשיחה כמו גם בהלחנה.

התעניינותו של סן סנס חבקה נושאים רבים: הוא לא נרתע מארגון וניצוח על יצירות של מלחינים שהיו שנויות במחלוקת; פרסם מאמרים רבים בכתיבת עת, לעיתים אף בלשון שנונה וסרקסטית, בענייני מוסיקה. הוא השפיע על חידושים בסגנון המוסיקה הצרפתית כאשר אמץ, בהשפעת ליסט, את ז'אנר הפואמה הסימפונית. את הסימפוניה השלישית הקדיש סן סנס לזכרו של ליסט, חדשים ספורים לאחר מות מורו ורבו. הסימפוניה בוצעה לראשונה בשנת 1886 במקביל לבכורת קרנבל החיות.

סן סנס הקים את "האגודה הלאומית למוסיקה" שעודדה ביצוע יצירות של מלחינים צעירים כדביאסי, פורה, רוול ודיוקא; נוסף לכך גילה עניין ביצירות של מלחיני העבר כבאך, לולי ושארפנטיה, ואף דאג לביצוען.

סגנונו המוסיקלי של סן סנס ממוזג שתי מגמות, קרי, שמרנות וחדשנות: בתחום הצורה הוא קרוב למוסיקה הקלסית ולאיוון המאפיין אותה, מידת האיפוק, מהלכים אקורדיים מקובלים ובמקביל אמנות קונטרפונקטית מבריקה; יחד עם זאת הוא מביא ליצירותיו מניחות המזרח והאקזוטיקה, משקלים בלתי שגרתיים, וסטיות הרמוניות מעניינות.

התזמור של סן-סנס עשיר במצלולים טעוני תיאוריות, הבעת הומור וקריקטורה.

בשנת 1888 הורחק סן סנס מהנהלת האגודה הלאומית למוסיקה; החלטה זו הייתה לחווייה טראומטית עבורו; מאוחר יותר, בשנת 1890 נפטרה אמו. שני הארועים הללו הותירו את סן סנס במצב נפשי קודר ודיכאוני.

הוא החל לתור סביב העולם למחזות מסקרנים לעין המערבית- צפון אפריקה, דרום אמריקה, דרום מזרח אסיה. הוא נהג לכתוב דיווחים על מסעותיו תחת הפסאובדונים סאנאה. קאמיל סן סנס נפטר באלז'יר; הוא נקבר בפריז, בבית הקברות במונפרנאס לפי כללי הטקס לגדולי האומה.

על היצירה

"קרנבל החיות", המכונה בפי סן-סנס "פנטזיה זואולוגית גדולה", נכתב במשך חודש אחד (פברואר 1886), כאשר סן-סנס שהה בנופש באוסטריה. היצירה נכתבה להשמעה בקונצרט ההיתולי השנתי של הצ'לן צ'רלס לֶגֶק, ויועדה לביצוע ע"י תלמידיו בבית הספר למוסיקה. ביצוע הבכורה של היצירה התקיים ב- 9.3.1886, כאשר סן-סנס עצמו ליד הפסנתר האחד, וידידו לואיס דימר, שהיה גם הוא פסנתרן מעולה, ליד הפסנתר השני. למרות הפצרות מצד תלמידים וידידים, סרב סן-סנס להוציא את היצירה לאור, ולא הרשה לנגן אותה בפומבי. היא בוצעה מספר פעמים בחוג סגור, בפני קרובים וידידים. סן-סנס רצה לשמור על המוניטין שלו כמלחין רציני, ולכן החלק היחיד מן היצירה שיצא לאור בחייו היה הפרק האחרון: "הברבור". בצוואתו אסר המלחין על הוצאה לאור של יצירות אותן לא פרסם בחייו, אך – לשמחתנו- התיר לפרסם את "קרנבל החיות", שהפכה ליצירה הידועה ביותר שלו.

ליצירה 14 פרקים, שכל אחד מהם מוקדש לסוג אחר של חיה (פרט לפרק האחרון המהווה סיכום). השמות וכותרות המשנה שסן-סנס נותן לפרקים השונים, וכן ציטוטים מוסיקליים בתוך הפרקים, מעידים על כך שזוהי יצירה סטירית, המכוונת לחברה הפריסאית, ובמיוחד לחובבי המוסיקה שבהם. כדי לשעשע את מאזיניו, משתמש סן-סנס בטכניקות ידועות של בדחנים: הגזמה, הפתעה, ציטוטים, חיקוי והקזקה (הצבת הפריט בסביבה לא שגרתית).

פרקי היצירה הם (הכיתוב בסוגריים הוא במקור):

1. מבוא ומצעד מלכותי של האריה - Introduction et March Royale du Lion
2. תרנגולות ותרנגולים - Poules et Coqs
3. ערודים (חיות מהירות) - Hemiones (Animaux Veloces)
4. צב - Tortoises
5. פיל - L'Elephant
6. קנגורים - Kangaroos
7. אקווריום - Aquarium
8. טיפוסים בעלי אזניים ארוכות - Personages a longues Oreilles
9. הקוקיה במעמקי היער - Le Coucou au fond des bois
10. כלוב צפרים - Voliere
11. פסנתרנים - Pianistes
12. מאובנים - Fossiles
13. הברבור - Le Cygne
14. סיום - Final

קרנבל החיות הינה סויטה, והפרקים עומדים בפני עצמם וניתנים להשמעה עצמאית, אך סידור הפרקים לבטח אינו מקרי. אפשר לראות כי סן-סנס סידר זוגות של ניגודים: האריה המלכותי, שקונה את חשיבותו לא מעט בגלל שאגתו האדירה והנדירה, לעומת התרגולות המגוחכות המקררות כל הזמן; הערודים - חמורי הפרא האפריקנים המהירים עד בלי די לעומת הצב, סמל האיטיות; הפיל הנע בכבדות וביציבות לעומת קפיצותיהם הקלילות והבלתי סדירות של הקנגורים; הדגים השותקים ושומרי הסוד לעומת הרכלנים בעלי האזנים הארוכות והפה המפטפט; הקוקיה החפשית והמתעתעת לעומת הצפרים המתחבטות בכלוב; הפסנתרנים והמאובנים - שניהם סמל לחוסר הבעה מוסיקלית ולמכניזציה של המוסיקה. יוצא דופן הוא הברבור, שאפשר לראותו כקטע רציני ושירתי שנועד לכבד את הצ'לן מארגן הקונצרט. הזוית הראשונה נתמכת ע"י העובדה כי הקטע תפיסה זו נסמכת על העובדה כי סן-סנס הסכים להוציא לאור קטע זה בלבד, בנפרד מכל היצירה.

קטע הסיום הוא הקטע היחיד שאינו עומד בפני עצמו, והוא סיכום המכיל ציטוטים מן הפרקים הקודמים. הבחירה במספר קטעים זה נשענת במידה מסויימת על מסורת מוסיקלית המקובלת בסויטות: פרט לפרק המבוא ולפרק הסיום, יש 12 פרקים. שני פרקים ארוכים יחסית לאחרים מחלקים אותם לשתי קבוצות בנות 6 פרקים האקווריום חותם את הקבוצה הראשונה והברבור את השניה.

היצירה נכתבה במקורה ל-11 כלים:

חליל, קלרינט, שני פסנתרים, הרמוניקה של כוסות זכוכית, קסילופון וחמישיית כלי קשת (שני כנורות, ויולה, צ'לו וקונטרבס). התפקיד החשוב ביותר ניתן לפסנתרים. כיום מקובל להחליף את כוסות הזכוכית בגלוקנשפיל, ולנגן את היצירה עם חטיבה מלאה של כלי קשת.

היצירה נכתבה ללא טקסט מלווה. המשורר האמריקני ההומוריסטי אוגדן נאש כתב טקסט מחורז להקראה לפני כל פרק, ומאז נוהגים לבצע את היצירה גם עם קריאת הטקסט.

1. מבוא והמצעד המלכותי של האריה

תזמור: שני פסנתרים וחטיבת כלי קשת.

המבוא

תכונתו הבולטת של המבוא היא שימוש יתר באמצעים היוצרים מתח: על פני שתיים-עשרה תיבות בלבד אנו מוצאים:

* טרמולנדו חרישי בשני הפסנתרים

* תבנית מלודית בת שלשה צלילים בעלת אופי מתוח (כרומטיקה, סיום פתוח בעליה)

* הגדלת המרווח כלפי מעלה

* הצפפה (סטרטו)

* הגברה (קרשנדו) כפולה, גם בכל תבנית וגם לאורך הקטע.

* הדגשה של כל ההרכב יחד, ואחריה הפסקה פתאומית בעלת משך לא ידוע (גנרל פאוזה)

ההגזמה באמצעים דרמטיים בפתיחה של יצירה לא דרמטית בעליל מעמידה אותה באור מגוחך, אך גם יוצרת הרגשה של ציפיה לבאות.

המצעד

פרק זה מורכב משילוב בין שלש תבניות מוסיקליות:

1. מלודיה בת שני פסוקים בלבד, בסולם לה דורי. המלודיה מנוגנת בחלק הראשון של הפרק באוניסון ע"י כלי הקשת, תחילה ברגיסטר נמוך ואחר כך ברגיסטר גבוה, ובחלק השני ע"י הפסנתרים.

2. תבניות דמויות תיפוף בתוף-מצעדים המנוגנות ע"י הפסנתרים:

3. תבנית המדמה את שאגת האריה: רצף טריולות מהירות בקו מתאר קשתי (היוצר אפקט של גליסנדו) תוך הגברה והשקטה בהתאם לעליה ולירידה של קו המתאר. תבנית זו מנוגנת בעיקר ע"י הפסנתרים, אך בהמשך מקבלת חיזוק מכלי הקשת הנמוכים. בחלק השני היא מנוגנת בכלי הקשת.

שלשת החמרים שונים זה מזה בקו המתאר ובמקצב:

<u>מקצב</u>	<u>קו מתאר</u>	
מבוסס על רבעים ושמיניות, בעל אופי ריקודי	גלי, במנעד מצומצם	המלודיה:
תבניות אפייניות לצעידה	צליל חוזר	ה"תיפוף":
טרילולות, מעין גליסנדו	קשתי, במנעד רחב	ה"שאגה":

יש חלוקת תפקידים ברורה בין הפסנתרים לבין כלי הקשת: בחלק הראשון כלי הקשת מנגנים את מנגינת המצעד, ואילו הפסנתרים מציעים את התוספות היוצרות את האוירה, כגון התיפוף והשאגה. השאגות, המהוות הדגשות מוסיקליות, מפריעות למצעד ועוצרות אותו מדי פעם.

השאגות מופיעות בחלק הראשון במלואן ובכל הַדָּבָר, והן חוזרות ארבע פעמים (בין השאגות יש מעין קריאות התפעלות ע"י אקורדים של כל התזמורת)

בחלק השני ממשיכה התהלכה בהיפוך תפקידים: הפעם הפסנתרים מבצעים את המלודיה, וכלי הקשת מפריעים באמצעות השאגות. בחלק זה אין צורך בכל כך הרבה מאמץ – מספיקה שאגה מקוצרת, או אפילו רמז לשאגה, כדי להזכיר שלפנינו אריה. שאגה אחרונה, מלאה ובעצמה מירבית, חותמת את הפרק.

היסודות ההומוריסטיים באים לידי ביטוי בחיקוי הריאליסטי של שאגת האריה ושל תיפוף המצעדים. מבנה הקטע משמש גם תזכורת לכוחו של האריה בפיו ובגינוני הכבוד שמסביבו, אבל לגמרי לא ברור אם יש משהו ממשי מאחורי הרושם החיצוני.

2. תרנגולות ותרנגולים

התזמור: כלי קשת גבוהים (כנורות וויולה), פסנתרים וקלרינט. פרק זה מבוסס על מוטיב אחד, המוטיב המחקה את קרקור התרנגולות.

אפיוני המוטיב הם חזרה מהירה על צליל, מעין פטפוט שאיגו מוביל לשום מקום, ובסופו הדגשה בצליל גבוה, מעין צווחה. הקפיצה אל הצליל הגבוה היא של קוינטה או של טריטון. המוטיב עובר בין הקולות השונים בחיקוי, בסקוונצות ולפעמים בקיצור, עד ליצירת בליל בלתי מובן של פטפוט וצווחות. מדי פעם עוצרת את הפטפוט קריאת התרנגול, פעמיים בפסנתר ובפעם השלישית בקלרינט. בפעמים הראשונות, התרנגולות משתתקות בתדהמה וחוזרות בהדרגה לפטפוט, אך בפעם השלישית הן מתעלמות וממשיכות

בשלהן (בגירסה המקורית ממשיכה בקרקור תרנגולת אחת – הכנור הראשון). אקורד תקיף של הפסנתרים קוטע בפתאומיות את הקרקור.

גם בקטע זה חלוקת תפקידים ברורה: הפסנתרים מגרים את כלי הקשת לקרקור ולפטפוט, אך מרגע שהכנורות נוטלים את המוטיב הפסנתרים מנסים להפסיק אותם: תחילה ע"י קריאת התרנגול, ובסוף ע"י הדגשה פתאומית.

אכן, בפרק זה רוב מהומה על לא מאומה. גיבורי הסטירה כאן הם כנראה הולכי רכיל שאינם סוגרים את הפה, או אנשי חברה המפטפטים דברי הבל.

3. ערודים – תמורי פרא (חיות מהירות)

תזמור: פסנתרנים באוניסון.

פרק זה מהיר מאד (Presto Furioso). האמצעים המוסיקליים כאן הם מינימליים: מלודיה חד קולית, ברובה סקונדלית, בעוצמה קבועה ובמהירות קבועה, ללא שינויים, ובמקצב של חלקי 16 בלבד. כל אלה חוסמים מראש כל אפשרות להבעה מוסיקלית ומבליטים את המהירות.

קו המתאר של המלודיה גלי, במנעד רחב. בהעדר שינויי מקצב והרמוניה, נעשית החלוקה הפנימית ע"י השינויים באורך הגלים.

Piano score for "Presto furioso". The score is in 4/4 time and features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The melody starts with a forte (f) dynamic and a sixteenth-note pattern. The bass line follows a similar pattern. The score is divided into two systems. The second system includes a sixteenth-note triplet marked (8) and a sixteenth-note pattern marked S^{ua}.

הסטירה בפרק זה היא דקה: המהירות כה מוגזמת וכה בולטת, עד שהמוסיקה הולכת לאיבוד. זוהי כנראה ביקורת על תלמידי הפסנתר של סן-סנס עצמו, המתרגלים מהירות ומשקיעים באימונים טכניים ולא בהבעה המוסיקלית.

4. צב

לאחר הפרק השלישי המהיר עד כדי קוצר נשימה, מפצה סן-סנס את מאזיניו בפרק על סמל האיטיות. הוראת הביצוע - *Andante Maestoso* - מצביעה על האופי הנדרש: לא סתם מתון, אלא מכובד וחגיגי. התזמור: פסנתר אחד וכלי קשת. כלי הקשת מנגנים את המלודיה באוניסון, והפסנתר מלווה ב"עמודי" אקורדים. הדינמיקה לאורך כל הפרק - *pp*. זהו פרק חזרוני למדי וחסר ריגושים, אך שני גורמים יוצרים בו עניין. הגורם האחד הוא המלודיה אותה בוחר סן-סנס לתת לכנורות. מלודיה זו מצוטטת מתוך אחד הלהיטים של התקופה - ריקוד ה"קאן קאן" מתוך "אורפאוס בשאול" של אופנבך. ריקוד ה"קאן קאן" הוא ריקוד עליז ומהיר, והפיכתו ל"איטי" ו"מכובד" היא פארודיה. הגורם השני הוא השילוב בין המקצב של המלודיה, בעיקר רבעים ושמיניות, לבין המקצב של הפסנתר, המנגן כל הזמן טריליות. העימות בין השמיניות והטריליות המנוגנות בו-זמנית יוצר תנועה בתוך האיטיות.

Andante maestoso

Pno. *pp*

Vln. *pp*

5. הפיל

לפרק זה מספר תכונות דומות לפרק הקודם - הצב. התזמור דומה: המלודיה מנוגנת בידי הקונטרבס בצליליו הנמוכים והכבדים, והפסנתר מלווה באקורדים בתבנית ליווי של ריקוד הואלס. הוראת הביצוע *Allegro Pomposo* מעצימה את הקריקטורה. גם כאן משתמש סן-סנס בפארודיה על אחד הלהיטים של התקופה: מחול ואלס עדין ואורירי מתוך "הסילפידות" של ברליוז הופך לפרק כבד, מגושם ונפוח מחשיבות, שכל ריקודיות או אוריריות ניטלות ממנו.

Pno. *f*

Cb. *f*

בהמשך מצוטט גם "מחול הפיות" מתוך "חלום ליל קיץ" של מנדלסון, המבוצע במקור בכלי הנשיפה מעץ בצלילים גבוהים, מהירים וקלילים.

Cb.

6. קנגורים

זהו קטע קצר ומינימליסטי. הוא כתוב לשני הפסנתרים, אך הפסנתרים מתחלפים ביניהם, באופן שרק פסנתר אחד נשמע בכל פעם.

בפרק שלשה פסוקים בלבד, שניים בני שש תיבות ואחד בן שמונה תיבות, וכל פסוק מחולק לשני חלקים מנוגדים.

החצי הראשון של כל הפסוקים (שלוש תיבות) זהה: קפיצות בצלילים קצרים על צליל האקורד של הדרגה הראשונה (דו מינור), בעליה ואז בירידה. לכל אחד מן הצלילים מוצמד צליל קישוטי מקדים, המוסיף לאופיו הקופצני. תוך כדי העליה מתרחשות האצה והגברה, ובירידה יש החלשה והאטה.

The musical score is for piano (Pno.) in 4/4 time. It begins with a piano (*p*) dynamic and a *Moderato* tempo. The first measure contains a half note G3, a quarter note A3, and a quarter note B3. The second measure contains a quarter note C4, a quarter note D4, and a quarter note E4. The third measure contains a quarter note F4, a quarter note G4, and a quarter note A4. The fourth measure contains a quarter note B4, a quarter note C5, and a quarter note D5. The fifth measure contains a quarter note E5, a quarter note F5, and a quarter note G5. The sixth measure contains a quarter note A5, a quarter note B5, and a quarter note C6. The seventh measure contains a quarter note D6, a quarter note E6, and a quarter note F6. The eighth measure contains a quarter note G6, a quarter note A6, and a quarter note B6. The ninth measure contains a quarter note C7, a quarter note D7, and a quarter note E7. The tenth measure contains a quarter note F7, a quarter note G7, and a quarter note A7. The eleventh measure contains a quarter note B7, a quarter note C8, and a quarter note D8. The twelfth measure contains a quarter note E8, a quarter note F8, and a quarter note G8. The thirteenth measure contains a quarter note A8, a quarter note B8, and a quarter note C9. The fourteenth measure contains a quarter note D9, a quarter note E9, and a quarter note F9. The fifteenth measure contains a quarter note G9, a quarter note A9, and a quarter note B9. The sixteenth measure contains a quarter note C10, a quarter note D10, and a quarter note E10. The seventeenth measure contains a quarter note F10, a quarter note G10, and a quarter note A10. The eighteenth measure contains a quarter note B10, a quarter note C11, and a quarter note D11. The nineteenth measure contains a quarter note E11, a quarter note F11, and a quarter note G11. The twentieth measure contains a quarter note A11, a quarter note B11, and a quarter note C12. The score ends with a *rit.* marking.

בפסוק השלישי יש שתי תיבות נוספות של קפיצות, בצלילים אחרים. חציו השני של כל פסוק (שלוש תיבות) מהווה ניגוד לחצי הראשון: צלילים ארוכים, סטטיים, בלגטו ובעצמה קבועה. לאחר הקפיצות יש נטיה לפרש חלק זה של הפסוק כמנוחה. החצי השני של הפסוקים אינו זהה מבחינת הצלילים, ובסוף כל פסוק הוא מוביל למרכז טונלי אחר.

The musical score is for piano (Pno.) in 3/4 time. It begins with a *pp* dynamic. The first measure contains a half note G3 and a quarter note A3. The second measure contains a half note B3 and a quarter note C4. The third measure contains a half note D4 and a quarter note E4. The fourth measure contains a half note F4 and a quarter note G4. The fifth measure contains a half note A4 and a quarter note B4. The sixth measure contains a half note C5 and a quarter note D5. The seventh measure contains a half note E5 and a quarter note F5. The eighth measure contains a half note G5 and a quarter note A5. The ninth measure contains a half note B5 and a quarter note C6. The tenth measure contains a half note D6 and a quarter note E6. The eleventh measure contains a half note F6 and a quarter note G6. The twelfth measure contains a half note A6 and a quarter note B6. The thirteenth measure contains a half note C7 and a quarter note D7. The fourteenth measure contains a half note E7 and a quarter note F7. The fifteenth measure contains a half note G7 and a quarter note A7. The sixteenth measure contains a half note B7 and a quarter note C8. The seventeenth measure contains a half note D8 and a quarter note E8. The eighteenth measure contains a half note F8 and a quarter note G8. The nineteenth measure contains a half note A8 and a quarter note B8. The twentieth measure contains a half note C9 and a quarter note D9. The score ends with a *pp* dynamic.

כמו בפרקים הקודמים, הצב והפיל, השעשוע בפרק זה הוא בשני רבדים: הרובד הפשטני שעל פני השטח – חיקוי קריקטורי של תנועה מן הטבע באמצעות כלים מכובדים בקונצרט. הרובד השני, המיועד למביני דבר, הוא משחק מוסיקלי. בשני הפרקים הקודמים היתה פארודיה על מלודיות מוכרות, ואילו כאן השעשוע הוא הרמוני. סן-סנס מתחיל את שלשת הפסוקים באופן זהה, בסולם דו מינור, אך מגיע בכל פעם למנוחה במקום רחוק יותר ואולי אף בלתי צפוי מבחינה הרמונית: סול מינור, להט מז'ור, ולבסוף – מי מז'ור, שהוא רחוק מאד מ-דו מינור. החלוקה בין הפסנתרים מרמזת, אולי, לכך שיש ביניהם תחרות סמויה – מי יגיע רחוק יותר.

7. אקורדיון

פרק זה הוא ארוך ביחס לפרקים אחרים ביצירה, וחותר את השישייה הראשונה של הפרקים. מבנהו דו-חלקי: AB AB A' coda. התזמור כולל כלי קשת מעומעמים (ללא קונטרבס), חליל, שני פסנתרים והרמוניקה, שתפקידה מנוגן כיום ע"י צ'לסטה או גלוקנשפיל. בחלק A (8 תיבות) מנוגנת מלודיה רגועה ע"י הכנורות, היוולה והחליל. החומר המלודי מצומצם ומבוסס על מספר צלילים קטן ומהלכים סקונדליים חוזרים. המלודיה בת שלשה פסוקים: שני פסוקים זהים בני שתי תיבות ופסוק שלישי בן ארבע תיבות, ובכולם חזרה על אותו חומר מלודי. המקצב מונוטוני – רבעים בלבד. כל אחד משלשת הפסוקים מסתיים בצליל ארוך במיוחד.

מסביב למלודיה המתנהלת לאיטה נשמע דימוי צלילי של מים מפכפכים. האווירה ה"מימית" נוצרת ע"י הפסנתרים, המנגנים ארפזים בכיוונים מנוגדים זה לזה, האחד בסקסטולות (6 צלילים שווים בתוך רבע) והשני בדציאולות (10 צלילים שווים בתוך רבע). נגיעות של הגלוקנשפיל משלימות את האווירה.

בחלק B, הקצר מ-A (4 תיבות), נשארים כלי הקשת באופן סטטי על צליל בודד ואילו הפסנתרים יוצרים תנועה ע"י סקוונצות כרומטיות יורדות.

A ו-B חוזרים פעם שניה.

בפעם השלישית משתנה המלודיה של חלק A, ואילו חלק B הופך לקודה ובה ירידה כרומטית עדינה של הפסנתרים בליווי טרמולנדו של המיתרים, ואחריה תנועות חרישיות בין שני צלילים, והעלמות בגלישה למעלה.

קשה למצוא נימה הומוריסטית בתוך הפרק עצמו. כאמור למעלה, מבנה הסויטה כולה יוצר קשר בינו לבין הפרק "הברבור", שגם הוא ארוך יחסית ורציני. ייתכן כי סן-סנס הרגיש צורך לתת למאזיניו אתחלתא בין הפרקים הקצרים והמשעשעים, ואולי מיקומו של הפרק לפני הטיפוסים בעלי האזניים הארוכות בא להדגיש את ההבדל בין אותם פטפטנים לבין הדגים הממלאים פיהם מים.

8. טיפוסים בעלי אזניים ארוכות

שם הפרק מדבר בעד עצמו – סן-סנס משווה את הרכלנים, המאזינים לשיחות לא להם, לחמורים. יש הטוענים כי הביקורת היא על המבקרים המוסיקליים.

התזמור: כנור ראשון וכנור שני

פרק זה מבוסס על מוטיב אחד, מוטיב הנעירה, המבוצע ע"י שני הכנורות לסרוגין (חיקוי או זו שיח) במפעם חפשי.

מוטיב הנעירה מבוסס על קפיצה מצליל קצר וגבוה (אוקטבה רביעית) לצליל ארוך הנמצא יותר משלש אוקטבות מתחתיו, צליל שנפתר בסקונדה קטנה בירידה

Tempo ad lib. 8va

Vln. I

9. הקוקיה במעמקי היער

התזמור: שני פסנתרים וקלרינט, בתפקידים מנוגדים.

הפסנתרים יוצרים את תחושת הצעיפה ביער עבות ומסתורי, ע"י אקורדים מלאים וכבדים ברבעים. מדי פעם, כאשר הם עוצרים, נשמע מוטיב הקוקיה הקצרצר ע"י הקלרינט.

Andante

Cl.

Pno. una corda pp

Ped.

Pno. una corda pp

Ped.

הקוקיה מתעתעת: אחרי שש הפעמים הראשונות מופיע מוטיב הקוקיה באופן בלתי סדיר ובלתי צפוי, ובלי קשר לנגינת הפסנתרים הנמשכת כמקודם.

זהו משחק של המלחין עם מאזיניו: האם יוכל להפתיעם בהופעתו הבלתי צפויות של מוטיב הקוקיה?

10. כלוב צפרים

התזמור: חליל, שני פסנתרים וכלי קשת.

התכונות הבולטות: מהירות גבוהה ואופי תזזיתי, רגיסטר גבוה, פיסוק ברור.

לעומת הקוקיה, המאוזכרת רק במוטיב קצר בן שני צלילים, הצפור (או הצפרים) אשר בכלוב מתוארת בהרבה מאד צלילים מהירים ע"י החליל. לא ברור אם החליל מתאר את ציוץ הצפור, או את נפנוף כנפיה, אך נוצר רושם של מאמץ גדול והשקעת אנרגיה. בניגוד לקוקיה, הצפור שבכלוב חייבת להשאר במקומה והיא חוזרת שוב ושוב על אותם צלילים ועל אותה מלודיה. זוהי מלודיה בעלת קו מתאר קעור – כאילו הצפור מנסה לצבור תנופה ולעוף למעלה, אך כמובן שאיננה מצליחה לפרוץ מן הכלוב והיא נדונה לנסיונות חוזרים ונשנים.

כלי הקשת מלווים את הצפור בטרמולנדו עדין שכאילו תומך בה.

לאחר ארבעה פסוקים מצטרפים הפסנתרים, מעודדים את הצפור בתבנית סינקופית, מחקים את מעופה, ומגיבים לנסיונותיה החוזרים ונשנים במעין דו שיח:

בסוף הפרק הצפור אוספת כוח ע"י קפיצות ההולכות וגדלות, ולבסוף ממריאה בסולם כרומטי עולה. הייתכן כי הצליחה לצאת לחפשי?

פרשנות אחרת גורסת כי יש כאן תאור של צפרים רבות, הנשמעות מכל עבר, וגם הטרמולנדו של כלי הקשת והמוטיבים הקצרים של הפסנתרים מתארים קולות של צפרים שונות.

11. פסנתרנים

תזמור: שני פסנתרים וכלי קשת.

פרק זה מלגלג על התלמידים והמורים לפסנתר. עצם הכללתו של פרק בשם "פסנתרנים" בתוך סוויטה המוקדשת לחיות, מאירה אותם באור סטירי.

סן-סנס נותן לפסנתרים תרגילי זריזות אצבעות וסולמות עולים ויורדים האפייניים לאימוני הפסנתרנים. כלי הקשת מתערבים מדי פעם בהדגשה תקיפה, ויש להניח כי הם מייצגים את המורים הדורשים: "שוב!" או "הלאה!". לקראת סוף הפרק התערבותם של המורים הולכת וגדלה ע"י הצפפה (סטרטו). התבנית המיוחסת למורים היא בעלת אופי רגזני:

תרגילי הפסנתר נקטעים בתקיפות ע"י שלש הדגשות של כל ההרכב המנגן.

12. מאובנים

התזמור: קלרינט, קסילופון, שני פסנתרים וחטיבת כלי קשת.

מבנה הפרק הוא מבנה של רונדו: A B A C A

בפרק זה מביע סן-סנס את מורת רוחו משימוש יתר במנגינות ומביצועים רבים מדי שלהן, עד שהן "נשחקות" ומתאבנות, ואין בהן עוד הבעה ורוח חיים. לשם כך הוא מצטט מספר מלודיות מוכרות עד לעייפה לתלמידיו ולידידיו.

הנושא של הריטורנלו (A) לקוח מיצירתו של סן-סנס עצמו "מחול המוות" (Danse Macabre), והיא מבוצעת ע"י הקסילופון, כמו במקור:

אפיזודה B מבוססת על שלש נעימות עם צרפתיות:

J'ai du bon tabac .1

Ah! Vous dirai-je, maman .2

Partant pour la Syrie .3

אפיזודה C מבוססת על האריה של רוזינה מתוך "הספר מסביליה":

הוראת המפעם של סן-סנס מבקשת נגינה מגוחכת : Allegro ridicolo
כל חטיבה מעוצבת באופי שונה, ע"י שימוש במרקם ובתזמור מתאימים:
המלודיה בריטורנלו A מנוגנת ע"י הקסילופון, ליצירת אסוסיאציה של שקשוק העצמות בעת ריקודי
השלדים. בהמשך מצטרפים גם הפסנתרים באוקטבות ומחזקים את הרושם. כלי הקשת מגיבים בהדגשה
בכל פעם שהמלודיה נעצרת, בפעם הראשונה בתקיפות, ובפעם השניה בפיציקטו.
המרקם בחטיבה זו נוטה להומוריתמיות - כל כלי הקשת מנגנים יחד, ואף הפסנתרים כך.
בחטיבה השניה, אפיזודה B, נאלם צלילו הבולט של הקסילופון, ובמקומו מובלטים הפסנתרים. המרקם
בחטיבה זו פוליפוני, ומתבסס על חיקויים בין הקולות. הקלרינט נשמע לרגע, מצטט את אחד משירי העם.
בחטיבה השלישית, אפיזודה C, צליל הקלרינט בולט, והוא מנגן את המלודיה הראשית. הליווי עדין,
תחילה אקורדים שקטים בפסנתר ולאחר מכן מצטרפים כלי הקשת בפיציקטו.
הפרק מסתיים בריטורנלו, מבוצע באוניסון ע"י כל ההרכב.

13. הברבור

פרק זה חותם את השישיה השניה של הפרקים. זהו פרק ארוך עם מלודיה רגשנית לצ'לו סולו בליווי הפסנתרים. יחסו הרציני של סן-סנס לפרק זה ניכר מתוך העובדה, כי זה הפרק היחיד אותו הרשה לפרסם בחייו, אך מצד שני – ייתכן כי זוהי פרודיה על הקטעים הפתטיים מדי הנכתבים לצ'לו סולו.

תכונותיו הבולטות של הפרק:

מפעם איטי, מרקם הומופוני (מנגינה וליווי) ופיסוק ברור.

המלודיה הלירית נובעת כולה כפיתוח מן הנושא המוצג בפסוק הראשון:

Andantino grazioso

Vc.

קו המתאר של הנושא גלי, ובחלקו השני עליה תלולה. יש הרואים בקו מתאר זה מעקב גרפי אחר צורתו של הברבור.

הפסוק השני הוא וריאנט על הפסוק הראשון, ומגיע לשיא גבוה יותר.

הפסוקים 3 ו-4 הם פיתוח סקוונציאלי של הנושא

הפסוקים 5 ו-6 הם מעין ראי של פסוקים 3 ו-4

הפסוק השביעי הוא חזרה על הפסוק הראשון עם סיום שונה

הפסוק השמיני מהווה סיום, המשתמש בחמרים מתוך הנושא.

המרקם ההומופוני מבליט את המלודיה, והרקע העדין של הפסנתרים מדמה פכפוך של מים שקטים, בעזרת חזרה על פיגורציה קבועה:

Andantino grazioso

Pno.

14. סיום

תזמור: ההרכב כולו.

תכונות בולטות: פרק מהיר ועליוז, במבנה של רונדו, המאזכר את פרקי היצירה.

נושא הריטורנלו של הפרק הוא בעל אופי של מרש עליוז:

Fl.

Pno.

מהלך הפרק:

* מבוא, המאזכר את המבוא בפרק הראשון

* ריטורנלו

* אזכור של הערודים

* ריטורנלו

* אזכור של התרנגולות

* אזכור של הקנגורים

* אזכור של הפסנתרנים

* אזכור של נעירת הטיפוסים בעלי האזניים הארוכות

* קודה קצרה ונמרצת המסתיימת בשלשה אקורדים תקיפים.

דירה להשכיר

הסיפור: לאה גולדברג המוסיקה: יחזקאל בראון

על הסופרת

לאה גולדברג נולדה בשנת 1911 בפרוסיה, נדדה עם הוריה לרוסיה ולליטא. למדה באוניברסיטאות קובנה וברלין פילוסופיה ושפות שמיות. בשנת 1935 עלתה לארץ, לימדה ספרות בתיכון ובאוניברסיטה, כתבה ביקורת על ספרות ואמנות בעתונות, ערכה את העתון "דבר לילדים", ערכה ספרי ילדים רבים, כתבה ופרסמה ספרי ילדים בפרוזה ובשירה, וכתבה מסות על ספרות ילדים. לאה גולדברג היא מגדולי המשוררים העבריים בעת החדשה, וכלת פרס ישראל לשנת 1970. יכולה העשיר כולל גם מסות ומחקרים בספרות, מחזות, תרגומים רבים מרוסית, יידיש, גרמנית ושפות אחרות. מדבריה על ספרות לילדים: "לילדים יכולים לכתוב אנשים שזוכרים את עצמם כשהיו קטנים וזוכרים מה ילדים אוהבים ומה הם מבינים, ואפילו דברים שגדולים לא מבינים..." "לדבר אל הילד ברצינות, אך לא להפסיד את חוש ההומור". "ספרות הטובה לילדים, חייבת להיות טובה גם למבוגרים". "הילד קולט על-פי רוב את השיר בשלמותו, לא מילה מילה, אלא את הערב הריתמי-מוסיקלי, והוא נשאר בזכרונו". "טעמו של הילד, אם לא כווננו אותו בכיוון מסוים, נוטה ללכת אחרי הקל, השטחי, הסנטימנטלי. המעלה הגדולה בטעמו של הילד היא זו שהוא גמיש ואפשר לכוון את טעמו. חינוך בעניני ספרות ואמנות הוא בידי המחנכים..."

ביצירותיה ניכר יחס של כבוד אמתי אל הקורא הצעיר, נוי אסתטי, הזדהות עם עולם הילד, הומור מלבב ומוסיקליות ססגונית, שלמות קלאסית של מבנה פיוטי וחרוזה, ומזיגה הרמונית של דמיון ומציאות.

על היצירה הספרותית

הסיפור "דירה להשכיר" הוא מעין משל - סוגה עממית עתיקה שמטרתה להציג מסר או מוסר השכל בדרך עקיפה. הדמויות הרווחות במשלים הן בעלי חיים ולעתים גם עצים - בתנ"ך - משל יותם בספר מלכים, ומשל הכרם בספר ישעיהו. בספרות העולם מפורסמים משליהם של לה-פונטיין הצרפתי, וקרילוב הרוסי. מאחורי דמויותיהן של החיות מסתתרות בעצם התנהגויות, הרגלים, תכונות אופי ויחסי גומלין שכולם אנושיים. ההרחקה מן האדם אל החיה מרככת את הביקורת הגלומה במשל, ומאפשרת לקהל השומעים או הקוראים להרהר במסר, לקבל אותו ולהפיק ממנו לקח. הדמויות ב"דירה להשכיר" הן עשרה בעלי-חיים המיצגים עשרה טיפוסים אנושיים, על מגוון תכונותיהם ואופיים, על הסטראוטיפים והדעות הקדומות שלהם, הגורמות לעלבון, להיעדר תקשורת, ולעוינות. (למשל: עצלות, יהירות, התנערות מאחריות, חוסר התחשבות, גזענות...) המסר הוא כי למרות ההבדלים והשוני הרב בין החיות - ניתן ואפשר להתגבר על הדיעות הקדומות, ולגור ביחד תוך יחס של כבוד וגילוי סובלנות כלפי האחר.

היצירה אומנם נקראת סיפור, אבל רובה כתוב בחרוזים חופשיים ובמשקלים שונים, ועם חזרות רבות. תכונות ספרותיות אלה מנעימות על הילד את ההאזנה, עוזרות במעקב אחר התקדמות העלילה, ומסייעות בקליטת המסר.

לאה גולדברג כתבה את "דירה להשכיר" בשנת 1959, ומאז יצאו עוד ועוד מהדורות – זהו אחד מספרי הילדים האהובים ביותר עד היום.

מבנה הסיפור דירה להשכיר

חלק ראשון:

- משפט פתיחה
- חמשה משפטים, כל אחד מהם מתאר את אחד מן הדיירים ומקומו במגדל.
- משפט סיכום

חלק שני:

- משפט פתיחה
- חמשה קטעי תמליל המורכבים כל אחד מארבעה פריטים:
 - . תיאור השוכר ואופיו
 - . דו-שיח עם הדיירים
 - . השוכר מנמק את החלטתו
 - . תגובת הדייר הפגוע, ובפעם החמישית - תגובתה המיוחדת של היונה
- סיכום וסגירת מעגל דרך חזרה על משפט הפתיחה.
- תכונות השוכרים מוצגות בניגוד לתכונות הדיירים. (תרנגולת עצלה מול נמלה חרוצה)

על המלחין

יחזקאל בראון נולד בשנת 1922 בגרמניה, ועלה לארץ בגיל שנתיים. בילדותו ובנעוריו היתה המוסיקה לגביו תחביב בלבד, משום שלא עמד על כשרונותיו המוסיקליים. הוא למד בגמנסיה הרצליה בתל-אביב, הדריך בקן "השומר הצעיר" ובגיל תשע עשרה הצטרף כחבר לקיבוץ משמר העמק. במלחמת העולם השנייה התנדב לבריגדה היהודית, וכשהסתיימה המלחמה חזר לקיבוץ. בשנת 1947 נשלח ללמוד הוראה בסמינר הקיבוצים בתל-אביב, צרף לכך לימודי הרמוניה וקונטרפונקט אצל המלחין אוריה בוסקוביץ, ורק אז גילה שביכולתו לכתוב את רעיונותיו בצלילים ובתווים. עם פרוץ מלחמת העצמאות חזר לקיבוץ ונלחם בקרבות משמר העמק. אחר-כך עבד כטרקטוריסט בפלחה, והתלבט לגבי יעודו: פלח או מוסיקאי. בשנת 1952 החליט, עזב את הקיבוץ והלך ללמוד באקדמיה למוסיקה בתל-אביב. כשסיים את לימודיו עבד כמורה למוסיקה בסמינר הקיבוצים, בקונסרבטוריון, ובמדרשה למוסיקה. עבר ללמד באקדמיה הרמוניה וקונטרפונקט, ובד בבד הוסיף ללמוד לימודים קלאסיים והתמחה בהצטיינות ביוונית עתיקה ורומית. בשנת 1989 פרש מן האקדמיה כפרופסור אמריטוס. במשך כל השנים מילא תפקידי ניהול רבים

בתזמורות ובמוסדות המוסיקליים החשובים בארץ. יחזקאל בראון מוזמן לסימפוזיונים מדעיים ולאוניברסיטאות שונות באירופה וארה"ב, ומרצה בהם כמומחה במוסיקה גרגוריאנית, מוסיקה יהודית מסורתית לעדותיה השונות, סוגיות בהלחנה לשפה העברית, הוראה וחינוך מוסיקלי. במוסיקה שלו מתמזגות תרבויות מוסיקליות מגוונות שספג בילדותו: שירי ערש גרמניים, מנגינות חסידייות, מוסיקה ערבית, שירים תימניים, וקולות טבע.

בראון כתב הרבה מוסיקה קולית: למקהלה ללא ליווי ועם כלים שונים, לקול בלבד, לקול ופסנתר ולקול עם כלים אחרים. הטקסטים למוסיקה הקולית שלו לקוחים מן תנ"ך והמקורות, ממשוררים כאלתרמן ולאה גולדברג. בראון כתב גם יצירות להרכבים קאמריים, לתזמורת, לתיאטרון, לקולנוע ולטלוויזיה. זכה בפרס ישראל למוסיקה בשנת 2001, בפרס תל-אביב ובפרס אקו"ם. הוציא לאור אנתולוגיה של פיוטים מסורתיים, מאמרים על מלודיה ומוזאליות, ותרגומים לעברית של שירה יוונית עתיקה.

על היצירה

המוסיקה ל"דירה להשכיר" שייכת לקטגוריה של מוסיקה תוכניתית. הגרסא הראשונה נכתבה בשנת 1959 על-פי הזמנת מורה למחול ותנועה בסמינר הקיבוצים. היא הושלמה תוך ארבעה ימים וליחות להרכב של חליל ופסנתר, לביצוע בנגינה עם פנטומימה. בשנת 1967 תיזמר אותה המלחין עבור "האנסמבל הקאמרי", לביצוע עם קריין. המלחין תכנן את קריאת הסיפור של לאה גולדברג באופן שהתמליל והמוסיקה אומנם שומרים על עצמאותם, אבל משתלבים היטב זה בזה. המוסיקה מרחיבה ומעמיקה את הסיפור באמצעות איפיון צלילי של כל אחד מבעלי החיים המופיעים בו. חלק מן התמליל נשמע בין קטע מוסיקלי למשנהו ומשמש כחייץ בין החטיבות המוסיקליות, וחלק קטן ממנו נשמע יחד עם המוסיקה, המשמשת באותו זמן כרקע. המוסיקה מאורגנת בשתיים-עשרה חטיבות התואמות באופן כללי לסדר בתמליל:

מבוא	תרנגולת	קוקיה	חתולה	סנאית	עכבר
נמלה	שפנה	חזיר	זמיר	יונה	סוף דבר

כחוט המקשר בין כמה מן החטיבות עוברת מלודיה המופיעה בווריאנטים רבים, והשינויים שחלים בהם

מתייחסים למהלך הסיפור.

הצלילים המתארים כל אחד מבעלי החיים מתייחסים או לתנועה האופיינית לו, ו/או מחקים את הקולות שלו,

ו/או מתארים את הדימוי האנושי והאופי שהעניקה לו המשוררת. המלחין מנצל לשם כך מגוון עשיר מאוד של מפעמים, מרקמים, משקלים, מקצבים, כלים, רגיסטרים, עוצמות ומחוות מוסיקליות. בהתאמה לתמליל הולחנו ניגודים שונים בין חטיבות עוקבות: לדוגמה, החזיר והזמיר - ניגודים ברורים ברגיסטרים; וגם: לזמיר מלודיה, ואילו לחזיר מהלך של חילופי מוטיבים קצרים; לתרגולת - חילופי מוטיבים ואילו לקוקיה בחטיבה העוקבת מלודיה ארוכה.

חלק מן המלודיות משתרעות על פני מנעד רחב, ומבנה הפסוקים שלהן א-סימטרי. לחלק מן החטיבות מרכז טונלי ברור, אבל ההרמוניה איננה מסורתית לאורך כל היצירה. בכמה חטיבות הטונליות עמומה והמצוללים דיסוננטיים במידה זו או אחרת, ובכך הם משרתים את האיפיון הצלילי של החיה. הסולמיות מתחלפת בין מודאלית לפנטטונית או לג'אזית. המוסיקה כולה זורמת בקלילות ובחן, במרקמים מלודיים שרובם פוליפוניים, לעתים בתוספת בסו אוסטינטו, בתיזמור שקוף ועדין - כלי קשת, כלי נשיפה מעץ וקרן.

חטיבה מס. 1: מבוא (מוסיקה ללא תמליל).

המבוא הקצר מהווה מעין תצוגה ליצירה כולה, והמבנה שלו תלת-חלקי - א.ב.א. חלקי א. תיאוריים ובהם מוטיבים של כמה מחטיבות החיות שיוצגו אחר-כך. חלק ב. רקום מן המלודיה של החוט המקשר. כלי הקשת הנמוכים מלווים בצלילים קטועים בפיציקטו.

מעקב - סימני דרך

חלק א. נפתח במשפט של צלילים פועמים, קצרים ומהירים, רובם בכלי הנשיפה בצליל פה, והם מזכירים את קרקור התרגולת.

מעל פעימות הקרקור עולה האבוב אל צליל ממושך. אחר-כך ירידה בקלרינט ובסון, והמשפט מסתיים בצליל ממושך בחליל. הפעימות מתחדשות בכלים הנמוכים (במרכז טונלי חדש), ואחריהן מלודית החוט המקשר. אחריה כמה ציוצי קברטה בירידה – (איזכור הקוקיה) שהולכים ומצטופפים לרצף, והוא מסתיים בצליל ממושך תוהה. אחריו ירידה בריטנוטו באבוב לאתנחתא.

בחלק ב. מלודיית החוט המקשר זורמת בנחת בלגטו בהכפלות פיקולו ובסון, פסוקית אחת עולה, השניה בירידה. (המלודיה הזאת בסולם שנים עשר טונים). הקלרינט מצטרף בקנון.

חלק א. השני דומה לראשון אך קצר ממנו. הפעימות מטיילות בין הכלים, כולן שוב בפה. אחר-כך הציוצים חוזרים, הפעם בקווינטות יורדות ועולות. החטיבה מסתיימת בצליל פה בכל הכלים.

כעת פותחת הקרן במלודיית החוט המקשר, בווריאנט עשיר המזכיר את קריאות-ציוצי הקברטות, ומעל הציוצים נשמע משפט הפתיחה של התמליל, "בעמק יפה...".

חטיבה שניה – התרנגולת

על החטיבה

בחטיבת התרנגולת מתבלטים שלושה מוטיבים: האחד מתאר את התהפכותה האטית של התרנגולת על משכבה, כאילו מתקשה לקום

השני והשלישי – שני מוטיבים המחקים קרקור על-ידי 1. רצף פעימות, 2. קפיצה צורמת בעליה

סימני דרך

התמליל המתאר את התרנגולות נשמע יחד עם המשכה של מלודיית החוט המקשר בקרן בלבד. אחריו מתחילות הויולות בתיאור התהפכות התרנגולות על משכבה, וממהרות לטפס מעלה. כעת בכל הכלים נשמעים הקרקורים של שני המוטיבים, פעמיים

בהמשך מעל אוסטינטו פעימות בקונטרבס, נשמעים ווריאנטים של מוטיב ההתהפכות באבוב, בבסון, באבוב, בבסון, באבוב

ואחריהם בכלים רבים נשמע הקרקור: ארבע פעימות - וקפיצה כלפי מעלה. אחר-כך מתוארת ההתהפכות בהכפלות אוקטבה, עבור לקפיצת קרקור קצרה, והתהפכות שיא בעוצמה בכל הכלים. לאחר הפסקה – נשמע רק שבריר מן ההתהפכות. כעת בפיאנו פעימות קטועות עוברות בין כלי הנשיפה, ולפתע - שתי הדגשות. הן מעבירות בעוצמה אל פעימות הקרקור, הממשיכות בקפיצה למעלה בפורטה, ואז באה עצירה על צליל ממושך. מכאן משתלשל בחליל בלבד מהלך יורד, שהולך ונרגע עם ההתהפכות האחרונה.

חטיבה שלישית - קוקיה

חטיבה זו מאופיינת ראשית כל במוטיב קריאות קוקיה – תרצה או קברטה בירידה. המלודיה בחטיבה הזאת ריקודית במשקל 6/8, עם ליווי של אום-פה-פה מקושט. כמו בתמליל, מתארת המלודיה גברת אלגנטית ומהודרת הצועדת בקלילות (או מרחפת כציפור?) ו"עושה ביקורים". הסולמיות מודאלית עם כרומטיות מסוימת, המלודיה נפרשת במנעד רחב מאוד, והפיסוק שלה א-סימטרי.

סימני דרך

אחר קריאת המלים "בקומה השניה" מטפסת בצ'לו מלודיית החוט המקשר. מצטרפות אליה ומחליפות אותה קריאות קוקיה אופייניות בכלי נשיפה שונים, ואז נמשכת קריאת התמליל "גרה קוקיה. כל היום..." התמליל ממשיך בתיאור הרגליה של הקוקיה יחד עם קריאות תרצות ב"תפזורת" לחילופין בכל כלי הנשיפה, ואחר-כך פותחים הכינורות במלודיית ריקוד הטיול, שנשמע עליו ואולי אירוני במקצת.

The image shows two systems of musical notation for Clarinet (Cl.), Violin I (Vln. I), and Cello (Cb.). The first system shows the initial entry of the instruments. The second system includes dynamic markings: *cresc.* (crescendo) for the Clarinet and Cello, and *dim.* (diminuendo) and *mf* (mezzo-forte) for the Violin I.

בסיום הפסוק הזה ממשיך רק הליווי עם כמה קריאות קוקיה ואחריהן כמה פעימות בבס. כעת פותח החליל במנגינת ריקוד הטיול, עם ליווי מקושט, מצטרפים אליו הכינורות, המוסיקה מתפתחת ומתעצמת ונעצרת גבוה בפורטה. נשמע הד קל ושקט, ואז חוזרות קריאות קוקיה שקטות בחליל בליווי פיציקטו, בכינורות, לבסוף סיום החטיבה - נמרץ ומשותף לכל הכלים בקברטה סטקטו בעליה. הכינורות בפיציקטו מנגנים את החוט המקשר. צליליו נקטעים על-ידי קריאת המלים "בקומה השלישית", אחריהן עוד כמה צלילי פיציקטו, ואז נשמע התמליל המציג את החתולה "גרה חתולה כושית...יש לה סרט"

חטיבה רביעית – חתולה

החתולה הכושית מאופיינת על-ידי סגנון ג'אזי טונלי הרמוני – כמו מוסיקת השחורים מארה"ב. מרבית הפרק במרקם של שני קולות עצמאיים, האחד – בבסון, ברובו בלגטו. השני מעליו קטוע, ברובו בקלרינט. הליווי ברובו בכלי הקשת, באקורדים קטועים במקצבים סינקופיים שונים. הקול הנמוך מתנהל בסגנון הבלוז. בחלק האחרון חלה התעצמות והמרקם הנ"ל משתנה ומתעשר.

סימני דרך

הפרק נפתח בבסון המנגן מנגינת "בס מהלך" גאזי אופייני, (שתחזור בהמשך כמה פעמים).

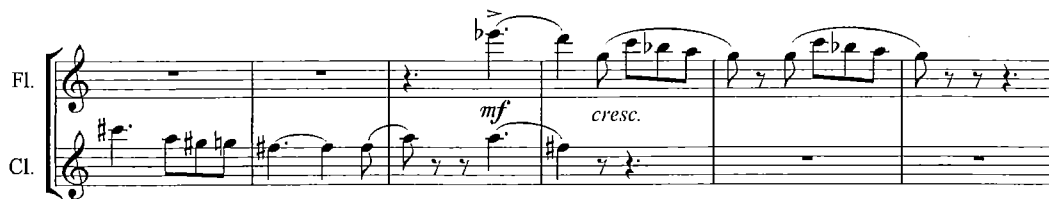
על צליל הסיום של מנגינת הבסון, פוצח הקלרינט בשלווה במנגינה ארוכה, גמישה ומתחנחנת, רצופת הפסקות, גם היא אופיינית לג'אז

היא מסתיימת בצליל ממושך (שמלווה בפיתול קטן בחליל) ואחריו שלושה צלילים זהים של "יללה חתולית"

מיד חוזר – בשינויים – הבס מההלך של הבסון, והקלרינט מצטרף עם המלודיה הקטועה שלו, ומתפתל מעט יותר. שלוש ה"יללות" עם החליל חוזרות, ואחריהן נשמע אקורד מודגש גבוה בכל הכלים. אחר-כך הקלרינט מנגן כמה פעמים מוטיב יורד

פגז הקשת הנמוכים מהמהמים אוסטינוטו (בסקונדות), ומעליו בפורטה הכינורות מציגים מלודיה בירידה

שחוזרת ביתר עוצמה בווריאנטים, גם בכלי הנשיפה. בטונליות שונה וברגיסטר נמוך יותר הווריאנטים מתפצלים, ואחר-כך בצלילים הגבוהים של החליל זורמים אל הצטופפות כללית סביב המלודיה היורדת בכינור

עם שני הווריאנטים הבאים בכינור המתח מתפוגג לרגע, אבל מיד נשמעת הדגשת ספורצנדו, אקורד מתמשך, וממנו מתפתח שיא משותף ונמרץ על-ידי חזרה על צלילים

מכאן חוזר הבסון על "הבס המהלך" שלו בליווי אקורדים סינקופיים חריפים. הבס המהלך חוזר שוב בשקט ובסטקטו, מלווה בפיציקטו רגוע בכלי הקשת, ולבסוף בסטקטו חרישי הקלרינט "שואל", והבסון עונה לו ומסיים.

חטיבה חמישית – סנאית

בחטיבת הסנאית מבנה דו-חלקי ברור: פתיחה, ריקוד, מעבר, חזרה על הריקוד. המלודיה עליזה וריקודית ובה שתי פסוקיות סימטריות עם ליווי בס אלברטי מהיר, חסר מנוחה. המלודיה מוסיפה עוצמה בכל הופעה נוספת שלה על-ידי הכפלתה בכלים נוספים.

סימני דרך

התמליל "בקומה הרביעית...אגוזים מפצחת" נשמע ברצף, ואחריו הפתיחה, ובה סולמות עולים במהירות, אחריהם קישוטים ההולכים ומצטופפים, אחריהם ברגיסטר גבוה קטעי סולם קצרים (בעליה) רודפים זה אחר זה – אולי אלה האגוזים המתגלגלים, ואז לאט נסגרת הפתיחה בצלילים שיוורדים לטוניקה - פה.

Allegro ♩ = 112

אוסטינטו חסר מנוחה דמוי אלברטי בס שמנוגן בכלי הקשת הנמוכים, מלווה את כל הריקוד של הסנאית. מעליו מנגנים הכינורות מנגינה חביבה, סימטרית וקליטה, בסולם פה מודאלי, מיקסולידי?

הריקוד הזה חוזר והכינורות מתפצלים לשני קולות במרווח סקסטה ביניהם, בסולם מודאלי שונה. אחר-כך חוזרים הקישוטים של הפתיחה המצטופפים לטריל ממושך, ואחריו שוב מתגלגלים האגוזים בקטעי סולמות רבים, עולים ויורדים. הקצב מואט לרגע, ואחר הפסקה מתפרץ ריקוד הסנאית שוב, הפעם בקצב מהיר מאוד. מצליל הסיום המודגש מתגלגל לו אגוז אחרון.

חטיבה ששית - עכבר

חטיבה זאת תיאורית במיוחד: אין בה מלודיה, שולטת בה ז'סטטה סולמית של ההתרוצצות העצבנית או הנפחדת של העכבר, בקצב מהיר מאוד בפסגים של עליות וירידות ללא הפוגה. הסולמיות די כרומטית – זהו סולם אוקטוני.

סימני דרך

לאחר המלים "בקומה החמישית" נשמעת הקרן במנגינת החוט המקשר, ושאר כלי הנשיפה מטפסים אחריה עד לצליל סיום משותף ושקט. כעת מגלה התמליל מיהו הדייר שנעלם – "העכבר...לאן ומדוע". החטיבה נפתחת בכמה צליל סטקטו בודדים-אולי חיקוי לקולות הכרסום של העכבר? אחריהם מתחילה התרוצצות העכבר בפיגורות מהירות במבנה קמור, בחיקויים בין החליל והאבוב.

להתרוצצות מצטרף הבסון והיא ממשיכה גבוה יותר, ואחר-כך נפרדת לשברירים עולים ויורדים. אחריהם נפתח על-ידי הדגשה עוד גל של התרוצצות מעט נמוך יותר, וממנו מעבר למעין ריצה מיללת בכלי הקשת, ואז מתבלטים יחד איתם צלילי הכרסום בבסון ובצ'לו.

ההתרוצצות עוברת לכלי הנשיפה, והכרסום לכינורות. לבסוף צלילי ההתרוצצות הנמוכים עולים ועולים ובד בבד נחלשת עוצמתם עד שהם נמוגים – וכך מתארים את העכבר ש"ארז את חפציו ונסע" – כלומר נעלם.

חטיבה שביעית – נמלה

הנמלה מאופיינת בשני רעיונות צליליים: האחד המתאר את פעלתנותה וזריזותה – טרמולו מהירים במרווחי תרצה וקווינטה, המתחלפים בין הכלים הגבוהים. (ואולי זהו דימוי לטור רוחש נמלים, זו אחר זו?) השני הוא קו מלודי יורד המורכב מתרצות בעליה ובירידה לסירוגין, במקצב מנוקד. במצלול הרבה כרומטיקה ומרווחים הרמוניים דיסוננטיים, כגון סקונדות ונונות.

סימני דרך

בפתיחה מנגנת התזמורת בכוח שלוש נקישות (בדלת?) ועוד שלוש – אקורדים דיסוננטיים - ואחריהן החליל מצליל גבוה מגלגל במהירות סולם כרומטי יורד - פתיחת דלת?

טרמולו חרישי בתרצות עובר בין כלי הנשיפה הגבוהים, עם פיציקטו בכלי הקשת. אחר-כך מתבלט הקו המלודי הכרומטי בחליל,

עובר לבסון, ואחר-כך לקלרינט ולאבוב. הקו המלודי עובר לכינורות, ושאר התזמורת מתערבת בתוכו בשלושה אקורדים של טריטונים, ועוד פעם שלושת האקורדים, ושוב בפיציקטו שקט.

החלק הראשון של החטיבה חוזר: הטרמולו של התרצות כעת בכינורות, והקו המלודי נמוך יותר ויותר, באבוב, אחר-כך בקלרינט, ולבסוף בבסון עם טרמולו קטוע. ואז במפתיע, על שלוש נקישות מודגשות נעצר הכל לרגע – מכאן מתגלגל ויורד הסולם הכרומטי כמו בפתיחה. אחריו בפיציקטו שקט עוד שלוש נקישות.

הסיפור ממשיך בדו-שיח בין הדיירים לנמלה ללא מוסיקה. לאחר "נעלבה התרנגולת, והנמלה הלכה לה" מתארים כלי הקשת איך הנמלה הלכה לה בקול דממה דקה. נשמע התמליל: "הלכה הנמלה, באה שפנה".

חטיבה שמינית - שפנה

התזמורת פותחת בתאור הדילוגים העליזים של השפנה במעלה המדרגות, במתינות ובנחת, ובסינקופות קלות, במלודיה קצרה במקצב מנוקד. העצירה המודגשת על צליל נמוך ומפתיע מתארת קפיצה גדולה? או מרמזת על תהיה או גיחוך כלפי דמותה?

במרכז החטיבה, על רקע ליווי קפצני מאוד מלודיה נוספת, עליזה ומפותלת, במקצב מנוקד ובמפעם מהיר.

הסיום דומה לפתיחה.

סימני דרך

אחרי התמליל "באה שפנה" נשמעות הקפיצות העליזות עם המלודיה הקצרה, ואחריהן התמליל: "חיש מהר עולה לקומה אחרונה", ושוב אותם הדילוגים העליזים עם המנגינה הקצרה. קריאת התמליל נמשכת: "קוראה את השלט...ומסתכלת"

כעת תחושת חיפזון בליווי אוסטינטו: המפעם מהיר יותר, המשקל מתחלף בין 3/4 ל 6/8. אחר-כך נכנסת מעליהם המלודיה השניה, בקו מפותל ובמקצב מנוקד, בכלי הנשיפה

אחריה סולם מהיר עולה בקרשנדו בחליל, ומיד אחריו חוזרים הדילוגים שפתחו את החטיבה, והם נקטעים פתאום באקורד מפתיע ומוזר.

בהמשך מתאר התמליל את הדו-שיח בין הדיירים לשפנה. לאחר "נעלבה הקוקיה, והשפנה הלכה לה" מובילה הקרן עם היוולה את הסתלקות השפנה בקווים יורדות מול דילוגי "אום פה" במשקל מתחלף.

החטיבה נסגרת בתחושה טונלית.

חטיבה תשיעית - חזיר

בחטיבה זו אין שום מלודיה, כולה אפקטים צליליים דוחים, לא נעימים. המצלולים דיסוננטיים כלומר "מלוכלכים" כמו החזיר.

החזיר מתואר בשלושה מוטיבים:

- א. סקונדה קטנה בצלילים נמוכים וחזקים, בצ'לו ובקונטרבס. המוטיב חוזר הרבה פעמים בוריאנטים של גובה, מקצב וכיוון, ומתאר כנראה את צעדי הכבדים, ואת דמותו העבה.
- ב. מוטיב הרומז לקולות הנחירה הצורמים של החזיר בקלרינט בסון וקרן

ג. צווחות בקולות גבוהים מאוד בפורטיסימו, על-ידי ארפג' במנעד נונה או ספטימה קטנות בכלי הנשיפה, יחד עם טרמולו בכינורות

סימני דרך

מוטיבים א. ו-ב. מופיעים פעם אחת, אחריהם התמליל "הלכה השפנה, בא חזיר", ואחר-כך כל החטיבה התשיעית. המוטיבים האלה מופיעים לסירוגין בסדר א-סימטרי, כאלו אקראי. הבדלי הרגיסטרים ביניהם קיצוניים, העוצמה חזקה, המצלולים דיסוננטיים למדי. כך נוצרת דמות שכולה שלילה ודחייה. לאחר הדו-שיח עם הדיירים וההתנערות שלהם מן החזיר, חוזרים לרגע המוטיבים א. ו-ב. ואחריהם התמליל "הלך לו החזיר, בא זמיר".

חטיבה עשירית - זמיר

לפני המוסיקה – התמליל, המסתיים ב- "מסתכל בדירה, בכתלים, בתקרה" חטיבה מלוודית זו כולה ברגיסטר גבוה בשלושה כלים בלבד: פיקולו, אבוב וקלרינט. המלוודיה – דומה לאריה אופראית? – במנעד לא גדול, עשירה בצלילים מקושטים ובמהלכי סטקטו המתנהלים במודוס לידי,

המרקם פוליפוני, ברובו קנון בשני קולות – הקלרינט והפיקולו כמעט כל הזמן באוקטבות.

Allegretto ♩ = 66

האופי או ההאנשה של הזמיר מתבטאת במרקם: כולו ציוצים ופיזוזים ברצף ללא הפסקה, כאילו הוא עסוק רק בעצמו. הסולמיות הלידית משדרת הימצאות באוויר על-ידי עוגן טונלי פחות יציב.

סימני דרך

הקנון בין האבוב לקלרינט+פיקולו נפתח בציוצים ממושכים בודדים, והם הולכים ומתקצרים ומצטופפים, ואז מבלי משים מתחיל האבוב במלודיה, והפיקולו עם האבוב (באוקטבות) מיד מחקים אותו בקנון. כל אחד מן הקולות מנגן סיום שונה, ואחריו חוזרים לסלסול הראשון, אחד ממושך ושלושה קצרים.

מיד מתחיל שוב הקנון, נמשך ומתארך מעט על-ידי מהלך יורד של תרצות בסטקטו וטרילר ממושך

שלושת הציוצים חוזרים בקנון, ואחריהם שוב כל הקנון כמו בפעם הראשונה. הסיום של החטיבה, כמו הפתיחה, בצליל מקושט ממושך. כעת נשמע התמליל של הדו-שיח, ובסופו "נעלבה הסנאית, והזמיר הלך לו", ואז חוזרים שלושת הכלים על התרצות בסטקטו והטרילרים בחיקוי, ולבסוף התרצות בעליה נקטעות באוויר, באמצע המעוף, ללא תחושת סיום.

חטיבה אחת-עשרה – יונה

היונה מתוארת במלודיה מודאלית (מיקסולידית?) רכה ונעימה בלגטו בכלי הקשת. המפעם מתון, העוצמה שקטה. המשקל של 7/8 מערסל ומשרה שלוהה. המלודיה קליטה, א- סימטרית, מתפתלת בנחת, כאילו צומחת תוך אילתור. היא מבטאת את הפשטות והתום של היונה - בעיניה הדיירים מצטיינים רק במעלות חיוביות.

רוב החטיבה מלווה באוסטינטי בכלי הקשת.

סימני דרך

לאחר קריאת התמליל "הלך הזמיר... עומדת בפנים ומסתכלת" נשמעת פתיחת האוסטינטו ואחריה באה המלודיה, זורמת ומרחפת בנועם בשני קולות מקבילים של הכינורות.

לאחר צליל ממושך במלודיה, חלה התפתחות כלפי מעלה, גדלה גם העוצמה, והאוסטינטו והטונליות משתנים. אחר-כך משתנה הכיוון כלפי מטה, ותוך חפיפה בין צליל סיום והתחלה חוזרת המלודיה באותה טונליות, יתר הדר באמצעות שלושה קולות מקבילים

והיא מסתיימת בצליל ממושך בכינורות, בעוד האוסטינטי נמשכים ונעשים יותר ויותר שקטים, עד שלבסוף כל הצלילים גוועים. אחר-כך מציג התמליל את הדו-שיח בין היונה לדיירים, ואת החלטתה – השכנים טובים בעיניה. התמליל מסתיים ב-"... ביחד, בחברה טובה, בשלום ובנחת".

חטיבה שתיים-עשרה – סוף דבר

בסיום היצירה המוסיקה עליזה ואופטימית, במפעם מהיר, במלודיה חביבה וסימטרית בפסוקיות קצרות, בסולמיות שרומזת לפנטזוניות ובטונליות ברורה. המוסיקה מזכירה ריקוד גבוט שסדר הפסוקיות שלו של א. ב. ב.

במהלך החטיבה חוזר ריקוד הגבוט שלוש פעמים.

סימני דרך

ראשית ממשיך התמליל "שכרה היונה את הדירה, יום יום הומה היא בחדרה". מכאן המוסיקה: פתיחה בכלי הקשת והקרן באוסטינטו במקצב "אום-פה", ואחריהם מצטרף החליל במלודיה, ומנגן פסוקית א. ופסוקית ב. ראשונה.

בפסוקיות ב. של המלודיה הליווי קפצני יותר - בפיציקטו. כשחוזרת הפסוקית ב. מצטרף הכינור לחליל.
לקראת סיום הפסוק מצטרפים שאר כלי הנשיפה לאקורד מודגש, שהוא חצי סיום ומרמז על המשך –
מעין פרמטה על דומיננטה.

המלודיה מתחילה מחדש בהכפלה של חליל אבוב וקלרינט ובליווי כל שאר הכלים. כשמתחילה הפסוקית
ב. הראשונה ובעוד המוסיקה נמשכת כרקע – נשמעת הקריאה של התמליל "כך בעמק יפה...שכנים
טובים חיי שלום". החזרה על הפסוקית ב. שקטה ועדינה, רק בכלי הקשת, וצליליה האחרונים חוזרים
כהד ועוד הד, המסתיים שוב ב"שאלה" מוסיקלית ובפרמטה, יחד עם סיום קריאת התמליל.
כעת פורצת המלודיה העליזה מחדש, בתיזמור מלא ובהתלהבות רבה. כשחוזרת פסוקית ב. התיזמור
מצטמצם, ועובר בהדרגה מפיאנו לפיאניסימו. לפתע - פורטיסימו, והאטה, והכפלות בכלים הגבוהים –
כל זה על צלילי המוטיב האחרון של המלודיה. האקורד המסיים לא נשמע כסיום טונלי מסורתי, הוא איננו
הצהרת סיכום וסיום, אלא רמז פתוח להמשך החיים, לתקווה, לחיי שלום משותפים.